

TRIPP, Rusiya–Ermənistan münasibətləri və Azərbaycan amili

Moskva “göz yaşlarına” inanacaq mı?

Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan MDB-nin Sankt-Peterburqda keçirilən qeyri-rəsmi sammiti çərçivəsində Rusiya Prezidenti Vladimir Putinlə görüşü zamanı bildirib ki, ölkəsi hazırda TRIPP marşrutunun icrasına və tikintisinə başlanması məsələsi üzrə konstruktiv ikitərəfli danışıqlar aparır. Əlbəttə, Nikolun ABŞ-la danışıqlar barədə Kreml rəhbərini məlumatlandırması adi məsələ sayıla bilməz. Onun aşağıdakı fikirləri də həmçinin: “Bu, regionumuzda həqiqətən çox böyük və məzmunlu dəyişikliklər deməkdir. Burada Rusiya Federasiyası ilə ikitərəfli münasibətlərimizə aid çoxlu nüanslar da var. Bu gün, düşünürəm ki, bu məsələləri müzakirə etmək üçün çox yaxşı fürsət yaranıb”.

Qeyd edək ki, Paşinyan Putinə avqustun 8-də Vaşinqtonda Ermənistanın Azərbaycanla ABŞ Prezidenti Donald Trampın şahidliyi ilə Birgə Bəyannamə imzalamaından sonrakı telefon danışığını xatırladı. “Biz 8 avqustdan sonra (Vaşinqton sammiti – red.) telefon danışığımızda qeyd etmişdik ki, əldə olunmuş sülh Ermənistan və Rusiya arasında ikitərəfli münasibətlərin daha da inkişafı üçün yeni imkanlar açır. Bu, artıq baş verib, çünki qatarlar Rusiyadan Ermənistanla Azərbaycan üzərindən tranzitlə gəlməyə başlayıb”, - deyən Paşinyan haqlıdır. Nəzərə alaq ki, hazırda Rusiyadan Ermənistanla Azərbaycan üzərindən daşımalara start verilməsi ölkəmizin jestidir. Nikol buna görə Prezident İlham Əliyevə təşəkkürünü bildirib. Özü də bir neçə dəfə. Amma...

Ümumən, Rusiya və Ermənistan üçün daşımaların Azərbaycan vasitəsilə reallaşdırılması sərfəlidir. “Əmma” Paşinyanın TRIPP-dən söz açması fonunda rəsmi Moskvanın tranzitin sırf bu xətlə gerçəkləşməsinə razılığıdır. Məsələnin müəmmalı tərəfi budur. Putinin dedikləri də fikrimizin təsdiqidir. Belə ki, o, Moskva və İrəvan arasında münasibətlərin inkişaf etdiyini, qarşılıqlı ticarət dövrüyyəsi göstəricilərinin artdığını vurğulayıb, həmçinin atom enerjisi layihələri daxil olmaqla, energetika sahəsində əməkdaşlıq üçün yaxşı perspektivlərin olduğunu diqqətə çatdırıb. Məsələyə mövcud kontekstdən yanaşsaq, Paşinyanla Rusiya liderinin mövqeyinin bir-birindən fərqləndiyini deyə bilərik və fikrimizi əsaslandıracağıq.

Bəli, hazırda Azərbaycan üzərindən Rusiyadan Ermənistanla daşımlar Prezident İlham Əliyevin Paşinyana jestidir. Bir məqam da var ki, Rusiya torpaqlarımızın işğalda qaldığı dövrlərdə də Ermənistanla Azərbaycan üzərindən tranzitdə maraqlı idi. Çünki ənənəvi Rusiya-Gürcüstan-Ermənistan xətti və əksinə daşımlar coğrafi şərait baxımından əlverişsizdir və

bistanının “Əl-Ərəbiyyə” telekanalında yayımlanmış müsahibəsindəki fikirlərə nəzər salmaq vacibdir. Ölkəmizin lideri müsahibəsində əvvəlcə TRIPP-in Ermənistanla faydasından söz açmış, Orta Dəhlizin bir qolunun - Asiyadan Xəzər dənizi üzərindən gedən yolun Azərbaycandan Gürcüstana, Türkiyəyə və sonra Avropaya, həmçinin Gürcüstan limanlarına çıxdığını vurğulamaqla, bunun Asiyalı Avropaya Azərbaycanın ərazisindən birləşdirən yeganə yol olduğunu diqqətə çatdırmış, Zəngəzur dəhlizinin və ya TRIPP-in alternativ yaradacağını dilə gətirmişdi: “İkinci dəhliz Ermənistan ərazisindən keçəcək. Bu isə Ermənistan üçün faydalıdır. Mən bu me-

əlavə, bizim digər marşrutumuz da olacaq - Rusiyadan Azərbaycana, Ermənistanla, Naxçıvana və İrana. Beləliklə, düşünürəm ki, bütün region üçün hamının udacağı vəziyyət yaranacaq və heç kim bundan itirməyəcək”.

Göründüyü kimi, Prezident İlham Əliyevin söylədikləri həm Rusiya, həm də İran üçün təminatdır. Söhbət konkret Rusiyadan gedirsə, TRIPP mahiyyət etibarilə, yüklə daşımalarının bu ölkənin ərazisindən yan keçməklə reallaşdırılmasını nəzərdə tutsa da, məqsəd heç də onun təcridi deyil. Başlıca məqam zaman və məsafənin azaldılması, enerji və ticarət axınlarının şaxələndirilməsidir. Yəni ilk baxışdan TRIPP Şimal marşrutuna (Transsibir, Şimal Dəniz Yolu) rəqibdir. Amma duruma itki kontekstində yanaşılmalıdır. Çünki Rusiyanın yeni marşrutda dolayı iştirak və inteqrasiya imkanı var. Yəni ölkə tam kənarda qalmaq əvəzinə, Qazaxıstan və Xəzər üzərindən ona bağlana bilər. İndiki şəraitdə bu, Rusiyanın regional nəqliyyat sistemindən tam təcridinin qarşısını alacaq. Axı sanksiyalar şəraitində Rusiya üçün Mərkəzi Asiya, Cənubi Qafqaz, Yaxın Şərq ilə ticarət həyatı əhəmiyyət kəsb edir. TRIPP bu regionlara çıxışda logistik elastiklik yaratmaq potensialındadır.

Digər tərəfdən, Rusiya nəqliyyat xətlərində pay sahibi olduqda, geosiyasi təsirini qoruyacaq, Qafqaz və Xəzərdə prosesləri izləmək imkanını saxlayacaq. Əlbəttə, Moskva üçün əks göstərişlər də vurğulanmalıdır. Məsələn, onun tranzit monopoliyasının zəifləməsinə, Avropa-Asiya ticarətindəki rolunun azalmasını, Türkiyə və Azərbaycanın nəqliyyat mərkəzi kimi güclənməsini, Çin üçün alternativlərin çoxalmasını vurğulamaq mümkündür. Hərçənd, çox istəyən azdan da olur. Onsuz da Rusiya üçün çəmbər daralır. Tarana getmək nəyə lazımdır? Əksinə, anlaşımaqda fayda var.

Sonda Paşinyanla Putinin görüşünün birincinin TRIPP-dən söz açması, ikincinin susqunluğu fonundakı nəticələri üzərində dayanacaq. Məlumdur ki, Ermənistan alternativ nəqliyyat oriyentasiyası axtarışındadır. Belə bir durumda TRIPP ABŞ-ın regional logistika vasitəsilə institusional girişinin möhkəmlənməsi deməkdir. Moskva bu prosesdən tam kənarda qalmaq istəmir, amma nəzarəti itirməkdən çəkinir. Putinin açıq etiraz etməməsi Kremlin qarşılıqlı ticarətə istəmədiyini, prosesə şərtlərlə yanaşdığını göstərir. Belə bir şəraitdə Rusiyanın mümkün “qırmızı xətləri” ölkənin yüklə və kapitalının marşrutdan kənarda qalmaması, Ermənistanın Aİİ və MDB öhdəliklərini pozmasıdır. Deməli, hər bir halda, başlıca məsələ erməni hakimiyyətinin TRIPP-in əvvəlcədən müəyyənlanmış fəlsəfəsinə zidd davranmamasından, marşrutun bərabətərəfli iqtisadi fayda kazusunu regionda Qərbin xəyirində siyasi vasitəyə və aləmə çevirməyindən sayılırdı. Paşinyan hakimiyyəti iradə göstərərək Fransanın timsalında Avropa İttifaqının anti-Rusiya cəbhəsində iştirakdan boyun qaçıra biləcəkmə, bunu əlahəzrət zaman göstərəcək.

Ə.CAHANGİROĞLU
XQ

ən optimal yol Azərbaycandan keçir. Bir “əmma”da budur ki, hazırkı yeni tranzitdə Rusiya-Azərbaycan-Ermənistan deyil, Rusiya-Azərbaycan-Gürcüstan-Ermənistan xətti işləkdir və bu, hələ TRIPP demək deyil.

Daha bir “əmma”, loru dildə desək, Paşinyan dağdan, Putinin dərədən danışmasıdır. Yəni ikinci ölkəsinin Ermənistanla ənənəvi əməkdaşlıq sektorlarını yada salır, TRIPP-in timsalında yeniliyə yaxın durmayan təəssüratı yaradır. “Keçən görüşümüzdə Siz birgə işləyə biləcəyimiz müxtəlif istiqamətlər üzrə məsələlər qaldırmışdınız; köhnə marşrutların bərpasını, Ermənistanın sərhədlərini açan yeni marşrutların yaradılmasını nəzərdə tuturdu-nuz”, - deyən Putinin, əslində, konkret nə isə demədiyini aşkardır.

Məlumdur ki, Rusiyanın yanaşmasında TRIPP ABŞ-ın Cənubi Qafqaza gəlişi anlamını verən hadisədir. Paşinyan nə qədər bu marşrutun Moskvaya xeyri dəyəcəyini bildirirsə də, onun Putinə söylədikləri bir elə əhəmiyyət daşıyır. Ola bilər, Rusiya lideri Nikola belə söhbətləri onunla edəcək adam olmadığı mesajını verir, İrəvanın təminatına ya inanmır, ya da ciddi yanaşmır. O zaman daha hansı təminat lazımdır. Əlbəttə, ağla, ilk növbədə, Azərbaycan gəlir.

Paşinyan indi TRIPP-in Rusiya-Ermənistan iqtisadi münasibətlərinə faydalarından söz açırsa, Prezident İlham Əliyev zamanında məsələyə daha global müstəvidə yanaşmışdı. Bu baxımdan dövlətimizin başçısının avqustun 26-da Səudiyyə Ərə-

sajı erməni həmkarlarına çatdırmağa çalışmışam ki, nəticədə onlar tranzit ölkəyə çevriləcəklər. Potensialı varsa, hər bir ölkə tranzit ölkəyə çevrilməyə çalışır. Məsələn, biz tranzit ölkə olmaq istəyirik. İstəyirik ki, Şərqdən Qərbə, Şimaldan Cənuba dəhlizlər Azərbaycandan keçsin. Ermənistan isə işğal səbəbindən bu imkanlardan məhrum olmuşdu. Ölkədən keçən tranzit yoxdur. Zəngəzur dəhlizi sayəsində Ermənistan nəqliyyatından tranzit haqqı əldə edəcək. Azərbaycanın ərazisi vasitəsilə Asiyadan Avropaya daşınan yüklərin həcmi hər il artdığını nəzərə alsaq, əminəm ki, Zəngəzur dəhlizi qitələri birləşdirən vacib nəqliyyat əlaqəsi olacaq”.

Prezident İlham Əliyev müsahibəsində Rusiyanın TRIPP-dən faydalarını sadalayarkən, Zəngəzur dəhlizinin İranda mövcud olan Şimal dəhlizinə dəstək olacağını vurğulamış və əsaslandırmışdı ki, əvvəlcə planlaşdırılmış və layihələndirilmiş Şimal-Cənub dəhlizi Şimaldan, Şimali Avropadan, Rusiyadan, Azərbaycandan, İrandan, Fars körfəzindən düz xətlə gedir. “Xəritəyə baxsanız, o, Azərbaycan ərazisindən, qismən də Xəzər dənizinin sahilindən keçməkdir”, - deyən dövlətimizin başçısı bütün yolların bir nöqtədə birləşməsinə diqqət cəkməmişdi. Azərbaycan lideri, habelə, ölkəmizin Rusiya sərhədindən İran sərhədinədək dəmir və magistral yolları əlaqəsinə malikliyi üzərində dayanmış, Şimala Cənub arasındakı əlaqələrin necə qurulacağı məsələsinə aydınlıq gətirərəkən, Zəngəzur dəhlizinin birləşdiri-